

Ten geleide

Sinds Tindemans twee jaar geleden bij de 'junta van partijvoorzitters' de schuld vond voor de 'aftakeling van de parlementaire instellingen' is er heel wat te doen geweest rond de zgn. 'partikratie' van het Belgisch politiek systeem.

Het zou om een nieuw type organisatie gaan van de politieke praktijk, naast de 'oligarchie', de 'demokratie' of de 'tirannie'. Partikratie wordt omschreven als een variant van de klassieke parlementaire democratie waarin de politieke partijen, meer dan de andere deelstructuren van het politiek systeem, de politieke besluitvorming determineren.

In een recent nummer van Res Publica (1981 nr.1) wordt het bestaan van dergelijke partikratie in ons land voornamelijk afgetekend tegenover de afnemende macht van het parlement. Niet de volksvertegenwoordiging, maar de partijapparaten vormen heden ten dage centra van politieke macht; zij hebben de democratie ontmanteld.

Bij deze gedachtengang willen we toch enkele bemerkingsen formuleren. We willen de feitelijke verschuiving van politieke bevoegdheden — b.v. t.a.v. het formuleren van regeerakkoorden, het behandelen van belangrijke dossiers, het aanstellen van ministers e.d.m. — van de parlementaire vergadering naar de partijbureaus beslist niet ontkennen. Maar o.i. neigt de aftekening van deze tendens tegenover de uitholling van de parlementaire macht ertoe, dat de feitelijke machtscentra buiten de discussie worden gehouden.

De machteloosheid of althans vermeende zwakte van het parlement heeft o.i. niet hoofdzakelijk te maken met de stijgende greep van politieke partijen op de besluitvorming. We zien dit veeleer als een — weliswaar niet te onderschatten — gevolg van de parlementaire werkwijze in onze maatschappijformatie zelf.

Velen, onder diegenen die het over de aftakeling van het parlement hebben, dromen vaak met nostalgie van een terugkeer naar de periode van het 'unionisme' in de Belgische politiek (1831-1847), de periode waarin er nog geen politieke partijen bestonden. De macht van parlement en regering was er beperkt, het staatsapparaat weinig uitgebouwd. Het was de tijd waarin een beperkte schare notabelen, klerikalen en bourgeois, verkozen door een al even beperkt aantal cijnskiezers, vrijelijk, open en onbevangen over 's lands beleid kon discussiëren. Het

Belgisch kiezerskorps telde in 1831, op een bevolking van 4 miljoen, net 46.000 kiesgerechtigden, d.w.z. iets meer dan 1% van de bevolking. Het was de democratie van het ongedwongen, want ongebonden woord, de democratie die geen verantwoording was verschuldigd aan de grote massa van de bevolking, die politiek monddood werd gehouden. Het parlement kon een losse verzameling individuen zijn; immers, de klasse die haar samenstelde was zélf de meest verdeelde klasse, de klasse van de eigengerichte eigenaars, akkumulatiegericht en in een structurele concurrentiepositie t.a.v. alle andere leden van dezelfde klasse. De burgerij had zich nog niet in politieke formaties georganiseerd; zij had vooralsnog voldoende gemeenschappelijke belangen te verdedigen: het veilig stellen van de Belgische staat, het beschermen van haar privileges tegenover de arbeiders en boeren. De ontwikkeling van politieke fractie- en partijvorming loopt parallel met het uitbreiden, maar ook met het verschuiven en veranderen van functie en structuur van de staatsapparaten. We zullen hier niet blijven stilstaan bij de oorzaken. Zij hebben te maken met toenemende konflikerende belangen tussen fracties van de burgerlijke klasse ten gevolge van de industriële ontwikkeling, maar ook met de politieke klassenstrijd, zoals die zich, door het verschijnen van een arbeiderspartij in het parlementair halfrond, ook op wetgevend vlak veruiterlijkte. Alleen het feit al dat de arbeidersklasse wel degelijk gemeenschappelijke materiële belangen te verdedigen had, en geen klasse is van structurele concurrenten, moest de politieke praktijk en de structuur van het staatsapparaat aanzienlijk wijzigen.

Waar de macht van politieke partijen in de twintigste eeuw ongetwijfeld is toegenomen, bleef echter de macht van het financieel-ekonomisch machtsblok ongebroken. Het toeschrijven van de verzwakking van de parlementaire autoriteit aan de vergroting van de partij-politieke invloed, lijkt ons daarom een verkeerde analyse.

Nu, zoals vroeger, ligt het zwaartepunt van de macht nog steeds bij een klasse van kapitalisten die niet altijd de nood voelt haar belangen rechtstreeks langsheen een parlement of politieke partij uit te drukken. Zij heeft daarvoor nog steeds, zoals vroeger, andere kanalen ter hare beschikking, kanalen die niet, of uiterst zelden in een analyse van het politieke worden betrokken. Zij maken daarom echter niet minder deel uit van de politieke macht in ons land. Zij beïnvloeden daarom niet minder de besluitvorming.

De aanvallen op de macht van de politieke partijen — en we herhalen dat we die realiteit beslist niet onderschatten — bevatten vaak ook een impliciete aanval tegen de democratie, de macht van het politieke tout court. Zij kanten zich tegen het feit dat mensen zich, ter verdediging van hun belangen, politiek organiseren. Een politieke partij blijft, hoe bureaukratisch en autoritair haar structuur ook moge zijn, uiteindelijk

afhankelijk van het verdikt van de kiezers, haar machtsbasis blijft — meer dan bij eender welke andere machtsgroep — uiteindelijk berusten bij de bevolking.

Nu weten we dat zulks grotendeels theorie is. Partijen verzelfstandigen zich en vormen op zichzelf centra van macht die zich vaak tegen hun eigen basis richten. Die dubbele beweging, van basis naar top en van top naar basis vormt zelfs een essentieel bestanddeel van de funktie van de aktuele politieke partij, maar verschilt sterk van partij tot partij. Partijen als de C.V.P. fungeren niet slechts, of zelfs niet hoofdzakelijk, als politieke expressie van de belangen van hun basis ; zij zijn tevens instrumenten waarlangs het heersend machtsblok haar belangen als die van een brede maatschappelijke beweging weet voor te stellen en te legitimeren. De S.P. daarentegen blijft, hoe verbonden zij ook moge zijn met heersende instituties, in laatste instantie haar macht putten uit de binding die ze weet te behouden met haar basis en hoe verstand die ook moge wezen, de beweging van basis naar top vormt haar bestaansvoorwaarde. Het poneren van toenemende macht van politieke partijen, verbonden met de institutionele verzuiling en de ideologische apartheid die ons maatschappelijk bestel typeren, vormen m.a.w. o.i. slechts één aspekt van het probleem waarmee onze zgn. "parlementaire democratie" te kampen heeft. Net zoals de notie "partikratie" — het maakt toch wel een verschil uit of een partij al dan niet democratisch georganiseerd is — verschillende realiteiten kan dekken al naargelang de mond die ze uitspreekt, is dat het geval met de notie van "de belangengroepen" die al evenzeer worden aangewezen als oorzaken van de teleurgang van onze institutionele orde. Maar wat zijn "de" belangengroepen ? Diegenen die in krant of tijdschrift over de toenemende greep van deze groepen gewagen op de politieke besluitvorming refereren kwasi uitsluitend naar de vakbeweging als grote boeman. "De vakbondsstaat", zo luidt een recent boek van Trend-setter Van Meerhaeghe. Dan wordt er niet bijverteld dat de macht van de vakbonden uiteindelijk toch stoelt op de macht van haar leden-aantal. En dat dit alles met democratie, en niets met 'junta's' te maken heeft. De Belgische vakbeweging omvat 2 miljoen leden. Die twee miljoen worden in het sociaal-ekonomisch overleg gesteld tegenover de 35.000 kapitalisten die in het VBO vertegenwoordigd zijn. Dat wil zeggen dat 1 kapitalist zevenenvijftig arbeiders waard is. En dan geven we nog maar een symbolische berekening, want de fakto zijn de machtsmiddelen van de kapitalist in aard en structuur heel wat uitgebreider dan de eenvoudige arbeidskracht die de werker als enig wapen in handen heeft.

Hetzelfde geldt o.i. t.a.v. de vermeende of bewezen partikratie in de Belgische maatschappij. Ongetwijfeld hebben we heel wat kritieken op het politieke, op de manier waarop zij de burger onmondig maakt en steeds meer macht naar steeds onbereikbaarere partij-niveaus naar zich

toetrekt. Ongetwijfeld zijn ook wij niet gelukkig met de vaak logzware bureaukratie die een strijdsyndikalistische praktijk in de Belgische vakbeweging in de weg staat.

Maar we aanvaarden de termen niet waarin deze discussie vaak op voorhand gezet wordt, we weigeren met name de scheiding tussen het politieke en economische te aanvaarden. We weigeren aan te nemen dat alleen politieke macht korrumpert, en niet de zgn. louter economische macht waarmee met name het financiekapitaal de politieke praktijk domineert. We weigeren de partikratie als zelfstandig politiek element te zien en menen dat het moet verbonden worden met de toenemende greep net van dit financiekapitaal op de staatsapparaten.

Voor het eerst in 1972 vonden de financiële machten het nodig terug openlijk deel te nemen aan de besluitvorming. Inderdaad, tijdens de Nationale Tewerkstellingskonferenties van 27 november 1972 en van 3 april 1973 zetelden tegenover de syndikale afgevaardigden en de regering niet alleen de "traditionele" vertegenwoordigers van het Belgisch kapitaal (VBO, VBNO en zelfstandigen) maar eveneens vertegenwoordigers van de belangrijkste Belgische holdings. Dat wil niet zeggen dat zij vroeger geen dominerende invloed uitoefenden op de sociaal-economische politiek, maar het is tekenend voor de politieke evolutie van de laatste crisis-jaren dat de macht van het financiekapitaal zich steeds openlijker politiek profileert. De holdings zijn ondertussen zowat overal aanwezig; tijdens de debatten of het topeverleg over het staaldossier, het energie-dossier, het bewapeningsdossier, ja, zelfs de staatshervorming. Zij hebben hun "wetenschapslui" die "objektieve" rapporten spuien, hun "neutrale" waarnemers in media en kabinetten. Zij leveren hun ministers; van de minister van financiën (Vandeputte, en, vroeger reeds, Henrion) tot de eerste minister (Eyskens). Zij vormen lobby's, die het traditionele partijkader overstijgen, maar in de partijen wel degelijk invloed uitoefenen.

De macht van de holdings heeft minder te maken met partikratie, maar alles met kapitalisme. En, wanneer het de partikratie is die de wetten dikteert, dan zal zij dit slechts doen binnen de limieten, door deze holdings gesteld. Een staking heet snel een daad van incivisme te zijn, en politieke oppositie een gebrek aan loyauteit; spekuleren 'tegen' de Belgische frank daarentegen is een vorm van eenvoudig economisch gedrag, gedragen door onaantastbare wetmatigheden. Verre van ons, om in een soort van Groot Samenzweringsdenken te vervallen. De ontwikkelingen in het monopoliekapitalisme brengen dergelijke nauwere verstrengeling van financiekapitaal en staatsapparaat structureel met zich. We moeten echter duidelijk weten tegenover welke machten we een actieve parlementaire werkzaamheid verdedigen, in de eerste plaats verdedigen. Een kritiek op de partikratie moet dan ook vooral kaderen in een onderzoek naar de bindingen van vooral partijtoppen met het

financieel-ekonomisch machtsblok. Wanneer parlementariërs zich zo zelden in het halfroond laten zien (indien er geen stemmingen zijn is de aanwezigheid 7% in de voor- en 18% in de namiddag voor het parlement) wil dat niet zeggen dat zij in hun tuin hun rozen snoeien; het gemiddeld parlamentslid kumuleert zijn mandaat met 5 andere functies, en dat zijn beslist geen voorzitterschappen van biljartklubs. Neen, dit parlamentslid doet wel degelijk aan "politiek"; zowel in de besloten parlementaire commissievergaderingen als in de cenakels en klubs waarover geen parlementaire verslagen bestaan.

Pleiten voor meer parlementaire macht heeft binnen dit kader niets te maken met een 'herwaardering van het parlement, in die zin dat dit parlement in onze burgerlijke democratie haar — zelfs grondwettelijk bepaalde — bevoegdheden nooit heeft kunnen waarmaken. Ook in de zestiger jaren reeds kon men vaststellen hoe weinig invloed het parlement op de feitelijke besluitvorming uitoefende. Niet alleen omdat parlementaire wetsvoorstellen en amendementen — nochtans kwantitatief veel meer in aantal dan deze van de regering — slechts voor respectievelijk 24% van de aangenomen wetten en 32% van de aanvaarde amendementen instonden, maar vooral omdat de regering, in het kader van de haar in wetten vaak toegewezen bevoegdheden een steeds grotere macht verwierf om besluiten met een algemene strekking, die het karakter van een wet hebben, zonder parlementair overleg uit te vaardigen; in 1967 b.v. stonden tegenover 27 wetten niet minder dan 1019 dergelijke besluiten. Daar komt nog bij dat top-overleg, ronde tafelconferenties en het verdwijnen van steeds meer politieke hangijzers naar onbenoemde raden en commissies van zgn. specialisten de politieke speelkaarten sowieso onoverzichtelijk hebben gemaakt.

Wanneer daarbij tenslotte nog blijkt dat zelfs de 'juridische regering' uiteindelijk niet bij machte blijkt belangrijke materies — en we denken andermaal aan het staa- en energiedossier, evenals aan de tribulaties rond de Belgische frank — vanuit haar politieke autonomie te behandelen, rijst de vraag naar de geloofwaardigheid van onze politieke instellingen, zelfs indien we binnen strikt burgerlijke termen blijven redeneren. De vraag, met name, in hoeverre de regering **inderdaad** niet bij machte is haar coalitie-politiek door te drukken — en dan zal zij iets anders moeten aanwijzen als "de" belangengroepen als oorzaak — of in hoeverre **zij zelf** instrument is van het financieel-ekonomisch machtsblok.

Hoedanook is het binnen deze konstellatie van kruciaal belang voor alle partijen die pretenderen de belangen van de arbeidersklasse te verdedigen, dat zij effectief kunnen berusten op politiek-parlementaire macht, voortspruitend uit het kiezerskorps. Onafgezien van de — al dan niet uit eigenbelang geponeerde — (partij)politieke apathie van de bevolking, lijkt ons de ontkenning of negering van het belang van die macht omgekeerd evenredig met de mate waarin partijen zich reeds met het

heersend machtsblok hebben verbonden of daar een emanatie van zijn. Ze lijken geen politiek meer te voeren ter verdediging van de belangen van hun basis, maar omgekeerd de politiek van het machtsblok tegenover hun basis als berustend op hun belangen te legitimeren.

De strijd voor het au sérieux nemen van de parlementaire democratie en zelfs van de 'demokratische rechtsstaat' is o.i., en ongeacht de waarde van andere maatschappijmodellen, een linkse aangelegenheid, in die zin dat de linkerzijde haar macht, in tegenstelling tot die van het kapitaal, fundeert op de democratie, de belangen van het overgrote deel van de bevolking, zij het nog maar op basis van de rekenmatige macht van het getal.

De grote politieke formaties en de zgn. louter 'economische' machts-groepen beschikken, door hun posities in regeer- en staatsapparaten, door hun rechtstreekse of onrechtstreekse bindingen met de industrieel-wetenschappelijke en — niet te vergeten — militaire wereld, over heel wat meer infrastructuur om hun belangen door te drukken.

Het parlement daarentegen vormt, binnen het staatsapparaat, de best controleerbare en bovendien de enige legitieme machthebber. Het zou dwaas zijn er de mogelijkheden van te onderschatten, even dwaas als te berusten in de beperkingen die haar ongrondwettelijk werden opgelegd. De zelfgenoegzaamheid in het Belgisch politiek bedrijf stoelt op de 'wetenschap' dat de bevolking er zich toch niet aan interesseert. Zij stoelt op het populaire scepticisme tegen alles wat "politiek" heet te zijn. De rechterzijde stelt alles in het werk om het politieke met een aureool van laaghartigheid te besmeuren. Zij staan immers 'boven' de politiek. En in zekere zin is dat nog waar ook.

Zonder het geloof in de mogelijkheden van het politieke — en we doelen hier niet slechts op parlementaire strijd — bestaat de linkerzijde echter niet. Met name het marxisme stelt — hoe belangrijk het ook de determinatie van de produktiekrachten acht — uiteindelijk het politieke moment centraal. De mogelijkheid om door (demokratische) macht de maatschappelijke verhoudingen te wijzigen. Een parlement, en de meerderheden die o.a. dàar kunnen gevormd worden, vormt daartoe een middel, in de mate waarin het een verbinding weet te leggen met de strijd-vormen in de maatschappij.

Het financieel-economisch machtsblok heeft niets te winnen bij een serieus werkende parlementaire democratie. De potentiële meerderheid van de linkerzijde evenwel kan niet gevormd worden in cenakels en klubs. Zij vereist een open kontaktplaats en een democratische discussie. Het parlement moet in die richting worden uitgebouwd, de verkozenen moeten de legitieme macht **vorderen**, waarop zij, als verkozenen van het volk, uiteindelijk **recht** hebben.